

Grønlands postkoloniale handlerum

Af:

Søren Rud

Lektor i historie ved Saxo-Instituttet, KU

Introduktion til temanummeret

Dette temanummer af *Culture & History. Student Research Papers* er vokset ud af undervisningen på historiefaget på Saxo-Instituttet. Her deltog to af forfatterne (Sebastian Lundsteen Nielsen og Rasmus Skov Andersen) i et kandidatkursus i postkoloniale studier med Grønland som case. Den sidste forfatter (Mathias Nielsen) har arbejdet med Grønlands historie i sit bachelorprojekt. I de tre artikler behandler forfatterne henholdsvis det grønlandske 1970er rockband Sumes bidrag til forhandlingen af grønlandsk identitet, Grønlands rolle under klimaforandringerne samt grønlandske politikeres anvendelse af internationale økonomiske udviklingsdoktriner i spillet om autonomi og indflydelse. De belyser dermed nye spændende aspekter af Grønlands historie, og landets forhold til Danmark og resten af verden. Fælles for artiklerne er imidlertid også, at de med forskellige udgangspunkter re-aktualiserer det postkoloniale ur-tema om handlerum eller agency.

Dette tema opstod især i kølvandet på den palæstinensisk-amerikanske litteraturforsker Edward Saids skelsættende værk *Orientalism*, der udkom i 1978 (Said: 1978). Said beskrev, med sit begreb ”orientalisme”, hvordan Vesten konstruerede Orienten som en slags modbillede på sin egen identitet – hvor Vesten var rationel, handlingsorienteret og dynamisk, var Østen irrationel, apatisk og statisk. Den amerikanske kulturanthropolog Ann Fienup-Riordan overførte Saids orientalismebegreb til en arktisk sammenhæng som eskimoorientalisme i *Freeze Frame. Alaska*

Eskimos in the Movies fra 1995 (Fienup-Riordan: 1995). Ifølge Fienup-Riordan fortæller vestlige fremstillinger af inuit altså mere om vestlig selvforståelse end om inuit – vestlige aktører konstruerede på sin vis inuit som en fortidig version af dem selv: ”Just as representations of the Orient mirror the Occident in specific historical moments ..., so representations of Eskimos provide another window into the history of the West.” (Fienup-Riordan: 1995, xi) Fienup-Riordan analyserede i sit arbejde etableringen og forandringerne i disse vestlige kulturbilleder. Imidlertid opstod der hurtigt kritik af denne tilgang: Hvis produktionen af viden om ikke-vestlige kulturer siger mere om Vestens selvforståelse og magtstrategier, hvilken rolle spiller ”de andre” så? Et af de mest relevante og sejlivede spørgsmål, der opstod i den postkoloniale forskningstradition, handlede derfor om det, man kan kalde handlerum. Diskussionerne om handlerum, eller agency om man vil, drejer sig altså især om muligheden for og vigtigheden af at fremanalysere den rolle de koloniserende spillede.

Diskussionerne om handlerum udfoldede sig eksempelvis blandt medlemmerne af den såkaldte Subaltern Studies Group, der etablerede sig i begyndelsen af 1980’erne (Chaturvedi: 2000). I de tidlige år var omdrejningspunktet for gruppens forskere et opgør med den traditionelle historieskrivning om Indien. Gruppemedlemmerne var inspireret af Antonio Gramsci og ønskede især at inddrage bønderne, der ikke havde en central plads i et traditionelt marxistisk perspektiv, i historien (Chaturvedi: 2000). Derfor arbejdede Subaltern Studies-forskerne på at fremanalysere de indiske bønders handlerum, ved at søge kilder til deres ageren og ved at tage denne ageren alvorligt som politiske handlinger.

Efterhånden kom subalternprojektet dog til at handle mere om identitet og repræsentation. Herigennem blev spørgsmålet om hvem der kan komme til orde omdrejningspunktet for de teoretiske overvejelser. Den indiske litteraturkritiker Gayatri Chakravorty Spivak stillede eksempelvis i 1988 spørgsmålet: ”Kan de subalterne tale?” (Spivak: 1988). For Spivak betegner subalterne de befolkningsgrupper, der er udgrænset fra en hegemonisk kultur. Spivak rettede den analytiske opmærksomhed mod det paradoks, at de identitetskategorier, som de subalterne beskrives gennem, og ofte tager på sig, er rodfæstet i den dominerende kultur. Ud af disse overvejelser voksede Spivaks berømte spørgsmål, der går på, hvorvidt de subalterne overhovedet har en stemme, som vi kan høre? Spivak påpegede dog også det potentiale, der ligger i at bruge den dominerende kulturs identitetskategorier strategisk som udgangspunkt for politisk eller

kulturel mobilisering. Et centralt begreb for Spivak i denne forbindelse er strategisk essentialisme.

Mathias Nielsen sætter Spivaks spørgsmål i spil i sin analyse af, hvordan grønlandsk identitet fremtræder i det grønlandske band Sumes musik og tekstunivers. I forlængelse heraf undersøger Nielsen, hvordan bandets påkaldelse af den inuitiske tradition på ene side kan forstås som en bekræftelse af den koloniale diskurs, men på den anden side også som en strategisk (essentialistisk) brug af de eksisterende identitetskategorier. Nielsen sætter her den Foucault-inspirerede geograf Doreen Massey over for Spivak og stiller spørgsmålet: Skal Sumes påkaldelse af grønlandsk identitet forstås som en ”reaktionær og problematisk” dyrkelse af ”essentielle identiteter” eller en strategisk ”modfortælling” vendt mod virkningerne af dansk kolonialisme?

Som et andet aspekt af handlerums-temaet, har postkoloniale forskere interesseret sig for, hvordan den postkoloniale stat får sin identitet. Det centrale spørgsmålet i Partha Chatterjees *Nationalist Thought and the Colonial World: A Derivative Discourse?* er hvorvidt den postkoloniale stat blot er afledt af den vestlige stat (Chatterjee: 1996). Herunder analyserede han, hvordan postkoloniale stater på den ene side har gjort op med den konkrete undertrykkelse ved at vriste sig fri fra kolonimagtens greb, men på den anden side viderefører temaer, kategorier, tænkemåder og institutioner, som er vokset ud af den koloniale magtrelation.

Sebastian Lundsteen Nielsen, tager, blandt andet med inspiration fra Chatterjee, fat på spørgsmålet om, hvordan Grønland positionerer sig på en international scene præget af klimaforandringer. Dermed skriver han sig ind i en meget aktuell agenda, hvor danske forskere med speciale i arktisk antropologi, som Lill Rasted Bjørst og Frank Sejrsen, har analyseret Grønlands rolle. Lundsteen Nielsens analyse er imidlertid anderledes i den forstand, at han eksplicit bruger postkolonial teori til at dekonstruere nogle af den eksisterende forsknings grundlæggende begreber. Argumentet er blandt andet, at vi med udgangspunkt i den postkoloniale teori kan forstå Grønlands strategi som en udfordring af ”en vestlig teleologisk udviklingstanke”.

I den sidste artikel fokuserer Rasmus Skov Andersen på Grønlands position i henseende til udvikling og selvstændighed. I en analyse, der tager sit empiriske afsæt i en OECD-rapport som

det grønlandske hjemmestyre bestilte i 1999, adresserer Andersen et andet aspekt af handlerums-temaet: Hvordan kan vi forstå grønlandske politikeres brug af en økonomisk baseret udviklingsdiskurs? Den kritiske forskningsstrømning Post Development Theory anser udviklingsdiskursen som en direkte forlængelse af koloniale og imperiale politikker – men Andersen demonstrer i artiklen, at grønlandske politikere anvender udviklingsdiskursen strategisk. Som Andersen skriver, har udviklingsdiskursen rødder i koloniale forestillinger, men ”den bliver brugt af Grønland i et forsøg på at positionere sig mere selvstændigt ift. landets tidligere koloniasator.”

Til sammen udgør de tre artikler altså spændende nye bud på, hvordan vi kan forstå Grønlands situation i et historisk perspektiv. De reaktiverer, gennem deres analyser af interessante og underbelyste empiriske cases, en klassisk diskussion om politiske/identitetsmæssige strategier og synliggør på den måde centrale aspekter af Grønlands postkoloniale handlerum. I dag hvor Grønland og Arktis er blevet genstand for intens (stormagts-)interesse, er det et interessant og velkomment bidrag.

Min forhenværende kollega på Saxo-Instituttet Søren Ivarsson har bidraget til at få dette særnummer i stand. Vi var således begge undervisere på det kandidatkurset, som to af artiklerne er vokset ud af. Søren Ivarsson var også (igen sammen med undertegnede) initiativtager til studiegruppen *Teoricellen* for studerende og ansatte, som har dannet rammen om adskillige faglige diskussioner, herunder også under arbejdet med temanummer-artiklerne. Søren Ivarsson var i de år han virkede på instituttet en drivkraft som forsker, som underviser og i den sociale sfære. Han er stærkt savnet!

Litteraturliste:

- Chatterjee, Partha. 1986: *Nationalist Thought and the Colonial World: A Derivative Discourse?* University of Minnesota Press.
- Chaturvedi, Vinayak. 2000: *Mapping subaltern studies and the postcolonial.* Verso.
- Fienup-Riordan, A. 1995: *Freeze frame. Alaskan Eskimos in the movies.* University of Washington Press.
- Said, Edward W. 2003 (1978): *Orientalism.* Penguin.
- Spivak, G.C. 1988: "Can the Subaltern Speak?". Cary Nelson & Lawrence Grossberg (eds.): *Marxism and the interpretation of Culture*, s. 271-313. University of Illinois Press.